خپلي ملي ادبي پانگي له لاسه مه باسئ

هره ژبه ځانته یوه ادبي او لغوي پانگه لري، چي په هغه سره بډایه ګڼله کیږي، او دغه پانگه ده چي ژبي ژوندۍ ساتي، او د ادب او علم پر ډګر ئې له نورو سره سموي، یوه ژبه چي خپله ادبي او لغوي پانگه نه لري، هغې ژبي ته بشپړه ژبه نه سو ویلای.

زموږ خوږه او سپېڅلې ملي ژبه خو هم ځانته ادبي پانگي لري، او د لغاتو او کلماتو له ډېرښته خورا بدایه ژبه ده، او ډېر نادر لغتونه موږ لرو. چي نوري ژبي په هغو کښي د پښتو سره سیالي نه سي کولای.

مګر انسانان چي د بل تر اقتدار او واکدارۍ لاندي سي البته خپل مزایا له لاسه ځیني وزي، او د پردو اغېزي دوی داسي پړوي چي په هر شي کښي د هغو واکمنو پردو تقلید کاندي، او خپلي ښېګڼي ځیني هیري وي.

ژبه هم دغسي ده، هره ژبه چي د نورو ژبو تر اقتدار لاندي راغله، نو وګڼه چي خپله ټوله ادبي مزایا ئې بایلووه، او په پردو نیمګړو ښېګڼو به ویاړي، او خپل پانگي به ئې له لاسه ووزي. په دې کرښو کښي زه غواړم چي له دغه پلوه پر پښتو باندي ځېړنه وکړم، او خپل ګران پښتانه او لیکونکي یوې ضروري نکتې ته ملتفت کم.

زموږ د ملي ژبي سره دا څو پېړۍ پرله پسې ډېري ناوړي سوي دي خوارکۍ ډېره مظلومه او شکولې سوې ده. نوري ژبي د مشرانو په کورو کښي وې، په مدنیت کښي داخلي سوې، قلم د دوی د ویونکو په لاس کښي ؤ، هغه پښتو کلمات او لغات چي د دې مځکي په هره خوا کښي مشهور وه، ورو ورو د اجتماع او مدنیت څخه وایستل سوه، په غرو او رغو کښي مهجور پاته سوه، یا مړه او ورك سوه.

د مثال په ډول وایم : که موږ د غزنوي اثر لیك سوي آثار وګورو، نو به د پښتو د ډېرو کلماتو ژوندون رامعلوم سي، چي وروسته مهجور سوي دي :

کوټ په پښتو کلا (قلعه) بولي، دا کلمه پښتنو خپلو مستعمراتو ته هم ورسره وړې وه، په پښتونخوا او هندړ کښي اوس هم سته، پخوا مشهوره کلمه وه، کوټ وال یعنی قلعه بیګی چي اوس د پولیسو مشر ته وایي، پښتو کلمه ده چي دا زرکاله ژوندۍ وه د سلطان محمود په عصر کښي موږ دا کلمه ژوندۍ وینو[1].

کټاره په پښتو چاړه یا خنجر ته وایي تر اوسه هم په غرو کښي ژوندۍ کلمه ده، خوشحال خان خټك وایي :

دوه دي سترګي دي کټاري
تل په لاس تېرې کـــــټاري

دا کلمه په غزنوي دوره کښي نهه سوه کاله دمخه له پښتو څخه په پاړسو ژبه کښي داخله او ژوندۍ وه ګردیزي ئې ډېره راوړي[2] دغسي هم (چاروا) د حیوان په معنی پخوانو له پښتو (څاوری) څخه مفرسه کړې وه، منهاج سراج جوزجانی دا کلمه ډېره لیکي[3] په دې ډول ډېري پښتو کلمې پخوا ژوندۍ وې چي اوس مهجوري په غرو کښي له مدنیته لیري پرتې او ورکي دي.

له ډېره وخته د پاړسو ژبي د ادبي اقتدار او تسلط له لامله یو د تفریس او تفرس احساس هم په لیکونکو کښي مینده سوئ دئ، دوی کوښښ کوي چي د پښتو ژبي کره او یوازیني ځانته کلمات پاړسو یا عربي کړي، موږ د پښتو په اسماء الرجال و الاماکن و القبایل کښي دېر داسي نومونه وینو، مثلاً : سدو او پوپل او امران، سهك، اڅك، پاړسو یا عربي سوي دي ، صدو، فوفل، عمران، اچك، لیکل کیږي. حال دا چي پښتانه کورټ (ص، ف)

نه وايي، دا خو د پاړسو د ليکونکو ذوق، زموږ مخصوص نومونه پر بله خوا را اړولي دي. تر دې اندازې چې ځيني پښتانه ليکونکي لا هم د دوی تقليد کوي، او د خپلې ژبې ملي پانګې له لاسه باسي.

مثلاً : سبا چې د سحر په معنی دئ، صبا ليکي ، سلا چې په پښتو مشورې ته وايي، صلا ليکي چې په عربي بالکل بېله معنی لري، او په پښتو صلا (ست) بولي.

داسي بار د تصرفاتو او سخيف لاس وهل زموږ په ژبه کښې ډېر سوئ دئ، ځيني کلمات سته چې خالص او سوچه پښتو دي، خو شکل ئې لکه د عربي يا پاړسو د کلمو دئ، داسي کلمې هم زموږ اکثر ليکونکي اجنبي ګڼي او نه ئې اخلي او دا خپله ګرانه ملي پانګه له لاسه باسي، مثلاً : بشر په عربې بېله معنی لري، خو په پښتو بدن ته وايي، مکان په عربي اسم ظرف دئ او بله معنی لري خو په پښتو (مکان) مبرز بولي، سال په پاړسو کال ته وايي، په پښتو (سرمه ريګ) دي، مهال په پښتو وخت ته وايي او په عربي (محال) بېله معنی لري، هك په پښتو حيران ته وايي، خو ځيني ليکونکي ئې (حق حيران) په غلط ډول عربي ليکي، (اسل) په پښتو سم او برابر ته وايي (کالي پر اسل دي) خو په عربي اصل بله معنی لري، راز په پښتو ډول ته وايي اما پاړسو راز (سر) دئ، درد په پښتو قهر او غضب دئ د پاړسو (درد) خو خوږو ته وايي.

رخت په پاړسو کالو ته وايي په پښتو د کرهنې يو شی دئ، ساخت په پښتوم چرم دئ خو په پاړسو بېله معنی لري، نبات عربی دئ هر شين کېدونکئ شی نبات بولي، مګر په پښتو نبات قند دئ.

داسي ډيري کلمې او لغات سته چې په نورو ژبو کښې همشکل لغات مونده کيږي ځني خلك دا خپل ګرانبها غمي له لاسه باسي او نه ئې اخلي، پښتو ئې نه بولي، مګر د دې کټ مټ مثال داسي دئ لکه سړی چې د پښتو (کال) کلمه نه اخلي، او وايي په انګليسي کښې هم کال Coll سته، يا دا چې د پښتو (پيل) يعنی آغاز په انګليسي (فير) پوري تړي. زه له خپلو ښاغلو ليکونکو څخه دا هيله کوم چې دوی داسي يو شکله کلمات خپل وګڼي او دا لويي پانګي له لاسه ورنکي، او دوی هم د هغو زړو ميرزايانو په ډول هره پښتو کلمه او نوم پردو ژبو ته کش نه کي.

که نه وی تر لږ عمر وروسته به زموږ له لاسه د ژبې ښې کلمې او لغات ووزي، او اجنبي جوله به ومومي.

داسي کلمات زموږ د ژبي د زړه ټوټې دي نه ښايي چې موږ خپله ژبه د دغو خپلو ټوټو په پرېکولو بوره او وراره کو. زموږ ژبه ښائي، چې آينده علمي رنګ ومومي او په ادب کښې ارت ډګر ته راووزي، نو موږ هغه وخت ډېرو خپلو کلماتو او لغاتو ته اړيږو که اوس دغه خپل ګران لغتونه له لاسه وباسو هغه وخت به بيا ډېر اړ او پردو ته لاس غځوونکي يو.

ښائي چې پښتانه ځلمي او ښاغلي ليکوال دې خواته بشپړه پاملرنه وکي، او خپلې ملي پانګي ښې خوندي کړي(٤).

لمن ليکونه

۱. وګورئ د ابوالفضل بيهقی تاريخ، او د عبدالحی ګرديزی زين الاخبار.
۲. وګورئ زين الاخبار د برلين طبع.
۳. وګورئ طبقات ناصری د رايل ايشياټک سوسائټي دکلکتې طبع ص ۳٦٥ _ ۳٦۷.
٤. کابل مجله، ۱۳۱۹ لمريزکال، ۱۰ مه ګڼه، ۱ _ ۳ مخونه.